

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS UTCA 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LÓRINCZ RÓBERT

MEGJELNIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

Egy Dunakeszihez köthető Grassalkovich-anekdota

A *Hasznos multságok* című folyóirat szerint (1820. második félv, 41. sz. 328.) történt egyszer, hogy Grassalkovich (I.) Antal királyi kamarás, aki a gödöllői uradalom birtokosaként Dunakeszit is bírta, a falu Duna-partján sétált az esti szürkületben. Vele volt a kor ismert improvizátor-költője, Hangai hatvani prépost (más források szerint Hangai Zakariás piarista [1708–1766] volt a költő) is, aki arra panaszkodott, milyen sok a parton röpdőső denevér. Grassalkovich azonnal parancsot adott vadászának, hogy lőjön az állatok közé. A vadász azonban nemcsak elriasztotta a denevéreket, de el is talált egyet. Grassalkovich ekkor – legalábbis az anekdota szerint – így fordult Hangaihoz: „Csináljon neki [mármint a denevérnek] *koporsóírást*.” A sírfelirat meg is született rögvest, a kor műveltségi nyelvén, vagyis latinul:

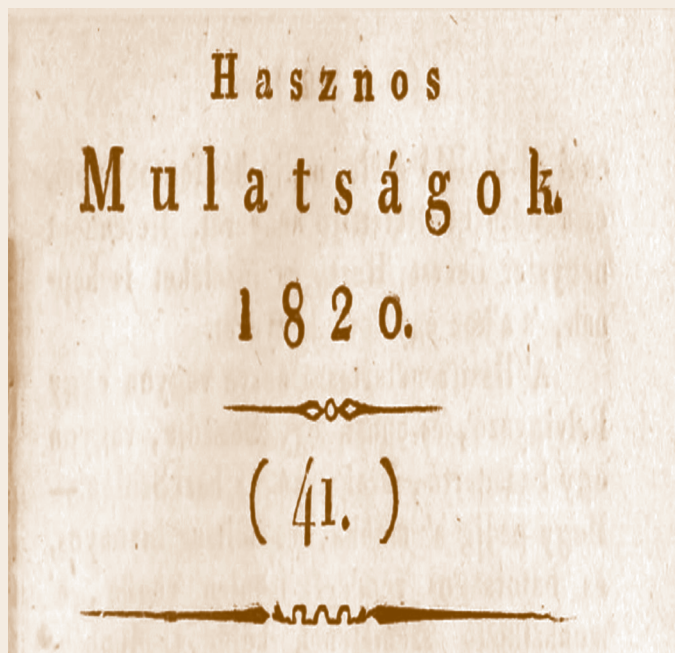
„*Mus et avis fueram, geminum [más forrás szerint: duplex] quoque funus habeo:*

Trajcior [más forrás szerint: saucior] volucris, mus modo mergor aquis.”

„Szárnyas egér voltam, kettős volt szinte halálom,
megsebesedve madár, vízbe merülve egér.”

Hangai írása nem merült feledésbe, Homonnay Imre: *Beszélgetés a' versíró és a' halál között* (Buda, 1845.) című kötetében latin és magyar nyelven is megtalálható, és lábjegyzetben az anekdota is ott szerepel.

Kerekes Dóra

Egykor Dunakeszin multván néhai Grassalkovics Ferencz Királ. Kamera Praesese, estvefelé a' Duna partján sétálgata. Történetből Hangai is, a' hires (Improvisator) szapora Versköltő is vele volt, 's panaszkodott, hogy igen sok denevér röpdösne. Azt parantsolá tehát Vadászának, hogy löne közökbe. A' Vadász szerentsésegy egygyet lelött. Most tehát, így szólla az Ur Hangaihoz, tsináljon neki Koporsó írást (Epitaphiumot), 's a' Poeta hirtelen ezt tsinálta:

Mus et avis fueram, geminum quoque funus habeo:

Trajcior volucris, mus modo mergor aquis.

TARTALOM:

Egy Dunakeszihez köthető Graszalkovich-anekdota 1

BORBÉLY Emma
Egy nevezetes lóverseny története 2

KEREKES Dóra
Tschisch Tamás: pedagógus és felvilágosult gondolkodó 5

MÁJER Tamás
Az alagi diplomataistálló vezetői 3. rész, vitéz Czánt Emil 8

„Akáczlombos falvak népe”. 1912-es cikk Dunakeszi népviseletéről 11

VARGA István József
Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története, 8. rész, 1945-1950 12

SZÁMUNK SZERZŐI:

BORBÉLY Emma – ny. könyvtár-igazgató
KEREKES Dóra – történész, a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetője
MÁJER Tamás – könyvtáros
VARGA István József – református presbiter

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Alapító szerkesztők:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert

Felelős szerkesztő:

Lőrincz Róbert

Szerkesztő:

Kerekes Dóra

Kiadja a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár

Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Lőrincz Róbert

Nyomdai előkészítés:

Májér Tamás

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,

Budapest

ISSN 1789-9230

A lap megjelenését

Dunakeszi Város Önkormányzata támogatja

BORBÉLY EMMA

Egy nevezetes lóverseny története

Alag a magyar lóversenyzés fellelője. Históriaját több helyütt is olvasni lehet, találhatunk történeti áttekintést az interneten, és körültekintő feldolgozását olvashattuk Csoma Attila helytörténész *A római kortól napjainkig* című hézagpótló könyvében. E forrásokra alapozva előjáróban annyit említenék, hogy a nagy szenzációként megépült alagi pályán az első versenynapot 1891. április 12-én rendezték meg, melynek első futamát gróf Pejacsevich Albert nyerte *Uzsorás* nevű lovával. Ugyaneznap aratott győzelmet úrlovasként Horthy István, a későbbi kormányzó, Horthy Miklós testvére. Rendszeressé és nem kevésbé rangossá váltak az elkövetkezendő évtizedekben az ún. úrlovas versenyek. 1920 és 25 között (az új, pesti lóversenypálya felépítéséig) Alag adott otthont a Magyar Lovaregylet által szervezett futamoknak is. Itt rendezték 1921. június 29-én az első Magyar Derby-t. Alagon 1924. október 19-én rendeztek utoljára lovaregyleti futamot. A versenyüzem ugyan háttérbe szorult, a tréningtelep azonban még hosszú évtizedekig a virágkorát élte.

Az alábbiakban az alagi lóversenyzés olyan jeles eseményéről szeretnék beszámolni, amelyről utalást egyetlen eddig ismert történeti feldolgozásban sem találtam. Talán azért, mert időben nincs túl távol napjainktól, talán más oka lehet, mindenesetre a birtokban lévő dokumentumok alapján hiteles beszámolót adok arról az 1994. április 30-án lezajlott, rendkívül sikeres és emlékezetes Nosztalgia-versenynapról, amelynek előkészítésében, szervezésében én is szerepet vállaltam.

Az alagi pálya több mint fél évszázadig árválkodott, belepte a gaz, a pálya korlátjáról az időjárás lekoptatta a festéket, a lóversenyzés csak az emlékekben élt. Aztán 1993 novemberében megkeresett a Városi Könyvtárban (ahol mint okleveles könyvtáros, későbbiekben a fővárosi honvédségi központi művelődési ház könyvtárigazgatója dolgoztam) Esch Sándor bácsi, a nyugalmazott tréner, hírneves zsoké, Esch Győző nemzetközileg elismert, tizenkétszeres derby-győztes fia. Sanyi bácsi, aki egyébként szinte napi rendszerességgel járt a könyvtárba, ezúttal mint a Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület titkárnak mondta el nekem, hogy jó lenne a régi idők emlékére egy nosztalgia-lóversenyt rendezni. A jeles nap valóságos népnüppély lehetne, fogadásra is lehetőség nyílna és kísérő programokkal is színesíthetnék az eseményt. Tervéről tájékoztatta a Nemzeti Lóverseny Kft. felső vezetését, akik támogatták javaslatát, de a teljes szervezőmunkát nem vállalták. Mivel Sanyi bácsi úgy gondolta, nekem sok ismerősöm van, többek között jól ismerem dr. Kiss Róbertet, aki akkor a terület országgyűlési képviselője volt, jó lenne támogatókat, pártolókat találni az ügryhöz.

Az ötlet magával ragadott, úgy gondoltam, a város közéletének jelentős és emlékezetes eseményét lehetne megvalósítani, ezzel a közfigyelmet is Dunakeszire irányíthatnánk. Rövid időn belül elmondtam az elképzelést dr. Kiss Róbertnek, aki azonnal az ügy mellé állt. Ugyancsak tájékoztattam Hámor Józsefet, a Városvédő Egyesület elnökét és hamarosan arról is döntöttünk, hogy részt vállalunk az előkészítő, szervező munkából. Felkerestük dr. Örményi László polgármester urat, aki szintén támogatásáról biztosította a kezdeményezést. Ezt követően hamarosan összeálltak a rendező szervek és létrejött a rendezőbizottság.

A verseny elnevezése: Nosztalgia Versenyek Alag – 1994. IV. 30.

Fővédnök: Göncz Árpád a Magyar Köztársaság elnöke; védnök: dr. Kiss Róbert országgyűlési képviselő; helyszín: Alagi Tréningközpont területe – Dunakeszi Lovaspálya – Club Kúria

Rendező szervek: Dunakeszi város Önkormányzata – Dr. Örményi László polgármester; Nemzeti Lóverseny Kft. – Dr. Gaál Szabolcs igazgató; Magyar Lovaregylet – Farkas Ferenc elnök; Szerencsejáték Rt. – Dr. Kemény Nándor vezérigazgató; Lóversenyfogadást szervező vállalat – Dr. Prutkay János igazgató

A rendezőbizottság: Dr. Örményi László polgármester, elnök; Váci Ernő telepvezető, Nemzeti Lóverseny Kft., társelnök; Dr. Kiss Róbert országgyűlési képviselő; Németh István alpolgármester; Esch Sándor nyugalmazott tréner; Haffenschier Gyula, titkár; Száraz György, Magyar Lovaregylet; Borbély Emma okleveles főkönyvtáros, a Dunakeszi Városvédő Egyesület titkára; Bársony Zoltánné, Polgármesteri Hivatal művelődési osztály; Dr. Béres György, Nemzeti Lóverseny Kft.; Ruzs István, Nemzeti Lóverseny Kft.; Lévai Zsigmond, Nemzeti Lóverseny Kft.; Nagyvári Katalin, Nemzeti Lóverseny Kft.; Sárvári Miklósné, Lóversenyfogadást Szervező Vállalat

Kísérő program: arborétum avatás a Club Kúria parkjában

Természetesen a rendezvényen lebonyolításra kerülő versenyeket a Nemzeti Lóverseny Kft. illetékesei szervezték. Mi, mint Városvédő Egyesület, a meglehetősen sokrétű háttérfeladatok közül vállaltunk nem keveset. Az első munkamegbeszéléseink egyikén eldöntöttük, hogy szükség lesz a meghívandó vendégek és a sajtó részére olyan exkluzív borítóra, amelyben elhelyezhető lesz egy kivonatos történet Alagról, a lóversenyekről, s elhelyezzük az esemény programját is. A borítót felkérésünkre az akkor Dunakeszin élő Bachman Gábor dizájnér, építész, látványtervező készítette. Heves vitát váltott ki a borító színe a meglehetősen öntörvényű művésszel. Ugyanis a lóversenyzés színe a sárga-zöld, a művész viszont sárga-fekete színűre tervezte a borítót, és ebből nem engedett. A színválasztást főleg Váczi Ernő nehezítette, ám végül is a színektől eltekintve a borítóterv mindenkinek tetszett, kompromisszumos döntés született.

A rendezvény borítója

A verseny rendezői, és a versenyzők részére lovaskitűzők is készültek. A kokárda formájú sárga-zöld kitűzőket nemzeti színű szalaggal díszítve a szociális foglalkoztató munkatársai készítették, ellenszolgáltatás nélkül. A foglalkoztató vezetője akkoriban Szabó György volt, a munkálatokat Szados Istvánné irányította.

Nagy feladat volt a pálya alkalmassá tétele a versenyre. Mint már említettem, több mint fél évszázadon át a versenypályán csak a gaz nőtt. A Városvédő Egyesület vállalta a pálya rendbetételét, ami meglehetősen fáradtságos munkának bizonyult. Váczi Ernő örömmel fogadta felajánlásunkat, mivel neki erre a célra nem volt elég munkatársa.

A munkában én is részt vettem. A 2400 méter hosszú füves pályán a fűnyírást egy nagy teljesítményű géppel Váczi Ernő két munkatársa végezte. Szükség volt azonban kézi gyomtalanításra is, emellett nagy feladatot jelentett a pályát szegélyező betonkorlát újralfestése. Mindez több hetes munkát igényelt. A fű locsolásához

Borbély Emma, a szervezőbizottság tagja

Hámor József, a városvédő egyesület elnöke szerzett egy megfelelő locsoló berendezést. Egy alkalommal kilátogatott a pályára a Magyar Televízió *Ablak* című műsorának szerkesztősége, Papp Endre műsorvezető-riporterrel az élen, és riportban számoltak be az előkészületekről és a tervezett rendezvényről.

Gondoskodni kellett a meghívott vendégek méltó fogadásáról és elhelyezéséről is. Ehhez rendbe kellett tenni a Club Cúriát, hogy eleget tegyen az ünnepélyesség kívánalmainak.

Az egyesület nőtagjai vállalták, hogy kifestik a belső helyiségeket. A nagyterem falán látható Konrád Ignác, a híres lófestő festménye. A művész 1936-ban tért vissza Alagra, ahol műtermet is kialakított. Sikerült szerezni egy nagy méretű sörsátrat, ahol a vendégek részére biztosítottuk a kényelmes vendéglátás feltételeit (székek, asztalok). A háziasszonyi szerepet Patay Ágnes óvónő vállalta (sajnos már nincs közöttünk). A jeles napra szépen, ízléselesen feldíszítette a sátrat mezei virágokkal, és ő irányította a berendezés elhelyezését is. A vendégek étkezéséről az akkori 5. Számú (ma: Fazekas Mihály Német Nyelvtanító Nemzetiségi) Általános Iskola konyhai személyzete gondoskodott Földi Sándorné szakács irányításával. Az iskola igazgatója, Szóke Kálmánné, az egyesület tagja volt. A sörsáttal kapcsolatos teendőket még Haffenschler Gyula, a Polgármesteri Hivatal dolgozója fogta össze. A büfé biztosítása mellett az ökörsütés szervezése is az ő feladata volt.

Mindeközben zajlott a futamokat követő műsor előkészítése, a meghívások intézése, amelyet jelentős részben én végeztem el. Vállalta a szereplést Kassai Lajos, a modern kori lovasíjászat megteremtője. Tizenöt év alatt dolgozta ki egy ősi magyar harcművészet alapjain nyugvó sportág szabályrendszerét és edzés-módszereit. Bekerült a Guinness rekordok könyvébe 24 órás lovasíjászatával. Szerveztem egy lovastorna (Vollige) bemutatót, amelynek lényege a futó ló hátán végrehajtott sportszerű tornagyakorlatok, fel- és leugrások végrehajtása. Díjlovagló bemutatót vállalt Dallos Gyula, városunk büszkesége, a magyar lovassport örökös bajnoka, a magyar sport nemzetközileg elismert nagykövete, azon belül is a díjlovaglás koronázatlan királya. A magyar bajnokságon 25 alkalommal volt első. (Képviselői javaslatomra 1996-ban megkapta a Dunakeszi Város Díszpolgára kitüntető címet is.) A közönség nagy öröme a Dunakeszin élő Vér Imre, az 1999-ben megjelent *Túralovaglás* és *A lovasgazda* című könyvek szerzője, lovasútúra-vezető bemutatta csodálatos, különleges lovait. A program része volt az Országos Rendőr-főkapitányság Dunakeszi Kiképző Központjának kutyabemutatója is. Itt jegyzem meg, hogy a szükséges őrzés-védelmi feladatot Janza Frigyes, a kiképző központ akkori parancsnoka biztosította. A gyerekek számára pónilovaglásra nyílt lehetőség.

Sztárvendégnek megnyertük Som Lajos, Varga Miklós és Sasvári Sándor művészeket, a műsorszámok közötti szórakoztató zenét a Country Express zenekar szolgáltatta.

Ugyancsak a kísérő programok között a nap folyamán megtekinthették az érdeklődők Libisch Zsóka lószőrészter-készítő, valamint Kuris Lajos tojáspatkoló remekeit. A Club Cúriában Pánczél Attila lószerszámkészítő egyedi kivitelezésű munkáiból kiállítást rendeztünk. Debreczeni Béla dunakeszi fafaragó művész emlékoszlopot készített a verseny tiszteletére, amelyet a bírói toronnyal szemben állítottunk fel. A műsor után, a szomszédos repülőtéren – igény szerint – sétarepülésre is lehetőség nyílt.

Fontos megemlíteni, hogy az egész rendezvény előkészítése, szervezése, levezénylése Váczi Ernő nevéhez kötődik, akinek a hazai lovas életben fényesen csillog a neve, elismert, nagy múltú szaktekinetly. Írásai, szónoklatai, sajátos nyelvezetének köszönhetően páratlanok, utánozhatatlanok voltak. A szilvászvárad fogathajtó világbajnokság megrendezéséért 1984-ben a Sport Érdemérem arany fokozatát kapta. A magyar sportújságírók szövazatai alapján két alkalommal megkapta az Év sportolója címet és sportsikereiért Göncz Árpád Köztársasági Elnöktől Arany Emlékérmeket vehetett át.

Természetesen gondoskodni kellett a rendezvény propagandájáról is. Plakátokat, szórólaponkat készítettünk, hirdetést, valamint az alagi lóversenypálya kivonatos történetét és meghívót tettünk közzé az akkori városi újságban, a *Dunakeszi Riport*-ban, amely természetesen utólag is beszámolt az eseményről. A meghívó szövege rendhagyó volt: „Mindenkit szeretettel várunk a hajdan híres lóversenyeknek otthont adó Alagi lóversenytérre. Az újrakezdés boldogságával reméljük, hogy gyönyörű látványban, kellemes időtöltésben lesz részük az idelátogatóknak. Várjuk a TURF régi szerelmeseit és azokat is, akik most fedezik fel a ló és lovas harcának nemes izgalmát. Kérjük, részvételükkel tiszteljék meg rendezvényünket. A Rendezőbizottság.” A verseny előtti héten, április 22-én, Száraz György lósporthíró vezetésével napilapok és sportlapok újságírói részvételével sajtótájékoztatót rendeztünk a Club Cúriában.

És elérkezett április 30-a, a nagy nap. Dunakeszi vasútállomásra befutott a MÁV által ez alkalomra biztosított nosztalgia gőzösvonat tele utasokkal. Gyönyörű, napsütéses időben „ezrek sereglettek a nézőtérre”, írta a *Dunakeszi Riport* tudósítója.

Kilenc órától a városi zeneiskola fúvószenekara adott térzenét és bemutatót tartott a Pom-Pom Majorette csoport. A tíz órai kezdésre megérkeztek a díszvendégek is. A Himnusz elhangzását követően köszöntőt mondott dr. Örményi László polgármester, majd felolvasták Göncz Árpád üdvözlő levelét és átadták ajándékát, egy festményt. A megnyitó beszédet dr. Kiss Róbert mondta, aki felavatta az emlékoszlopot is.

Tizenegy órakor kezdődtek a várva várt futamok. Első volt a *Gróf Pejacevich Albert Emlékverseny-Handicap*. Ezt követte a *Jeney István Emlékverseny-Handicap*, majd a *Csernovits Arzén Emlékverseny-Handicap*, végül a *Lázár Béla Emlékverseny-Handicap* zárta a futamokat. Egyébiránt a futamokra a fogadási lehetőséget a helyszínen felállított fogadóirodák biztosították.

Az első futam győztese (a neve sajnos nincs meg) Vida Judit keramikus művész munkáját is átvehette. Az összes versenyző megkapta a Dunakeszin élő Komár József rézműves mester ez alkalomra készített lovas ereklyéit (patkó, lófej stb.). A futamok befejeztével Hámor József, a városvédő egyesület elnöke átadta a rendezvény megálmodójának, Esch Sándornak az egyesület által adományozott emlékkupát. A futamokat a neves lóversenykommentátor, Patai István közvetítette. A versenynap-

Az egyik futam befutója

ról az *Ablak* című tévéműsor is beszámolt, a programokon jelen lévő Őri Szabó Zsolt tudósítása révén.

A futamokat követte 14 órától a már említett műsor.

És most ejtsünk szót a díszvendégekről, akiket a magyar lovasport megteremtője, gróf Széchenyi István emléke előtti tisztelet jeléül hívtunk meg. Megtisztelte jelenlétével a rendezvényt özv. Széchenyi Zsigmondné, a híres Afrika-vadász és író felesége. Vele érkezett az egyébként szerteágazó család másik tagja, Széchenyi Péter festő, a Széchenyi Művésztelep Alapítvány létrehozója (1992), amely a gyermelyi képzőművészeti alkotótábor működtető napjainkban is. Jelen volt Széchenyi Kinga műfordító és szobrászművész, valamint Hoyos Imre, a család leszármazottja. Eleget tett még meghívásunknak Ejury Orsolya, aki a hetvenes-nyolcvanas években a diplomata istálló kiváló vezetője volt.

Borbély Emma, özv. Széchenyi Zsigmondné és Széchenyi Péter

A vendégek természetesen megtekintették a futamokat, majd kötetlen, jó hangulatú baráti beszélgetés keretében ismerkedtek az alagi lovasélettel, a telep tevékenységével. A rendezőbizottság tagjai az esemény befejezését követően, a telepen lévő arborétumban emlékfákat ültettek.

Összegzésképpen elmondhatom, a nosztalgia verseny a vártnál is jobban sikerült, méltó arra, hogy ne merüljön a feledés homályába. Ezen a napon is bebizonyosodott, hogy a magyar lovasportban nem csupán a gazdag múltja, hanem a jelene miatt is, létjogosultsága van az alagi pályának. (Fontos lenne, ha a jelenlegi és jövőbeni országvezetés, az alagi pálya további sorsát illetően, a döntések meghozatalakor figyelembe vennék a *Kincsem Közlönyben* 1893-ban megjelenteket: „Ha valaki figyelmesen végigné az alagi pályán, el kell ismerni, hogy Alagot már a természet is versenyternek predesztinálta s el kell ösmernie azt is, hogy szebb, tetszősbb versenypályája az egész Monarchiának nincs.” Ld.: *A római kortól napjainkig*, 62.) Erről is szoltunk azon az értékelő megbeszélésen, amelyet a versenynapot követően rendeztünk. Elhatároztuk, hogy a jövőben minden év pünkösdi hétfőjén rendezünk versenyt Alagon. De ez már egy másik történet...

További oktatók: Magda Pál, Gál József, Blatniczky Dániel, Sztancsek János, Hegedűs Mihály, Szabó János, Kanka Dániel. A fentiek külhoni egyetemeken tanultak. A belföldön tanult oktatók Pekár István, Szepessy János, Lenk Mátyás, Link János, Pelsőczy József voltak. Rajtuk kívül külső oktatók zenét, táncot és rajzot tanítottak.¹⁰

A Tsisch-féle iskola nevelési modellje

Tsisch a természet, a mozgás, a gyakorlati tanítás kedvelője volt. Németországi tanulmányútja során sokat hallgatta a filantropista Christian Gotthilf Salzmann (1744–1811) előadásait, akinek rendszerében az egészséges, értelmes, jó és elégedett tanulók képzése állt a fókuszban.¹¹ A diákok először estek át, mivel látásuknak, hallásuknak épnék kellett lennie, illetve testi hibáik sem lehettek. Tsisch – Salzmann modelljét szem előtt tartva – diákjait gyakran a természetben tanította, és sok mozgással kombinálta a tananyagot: sokat sétáltak, szélben, esőben, fagyban is. Maga Tsisch ebben példát mutatott diákjainak. Egyik leghíresebb tanítványa, Haán Lajos így emlékezett vissza erre: „Ő a *hydropathiának*¹² nagy barátja volt, s e részben megelőzte Prusnizet.¹³ Még a hűvösebb időszakban is a közellévő patakban mindennap megfürdött. Ilyenkor atyámnak kellett allania s ki jövelekor a száraz lepedőt ráborítania. De vette is ennek hasznát Tsisch. Mindvégig erős, egészséges volt s 1845 körül 85 éves korában meghalt. Nagy racionalista volt s a vallásra keveset adott. Rousseau, Voltaire s az encyclopedisták voltak ideáljai.”¹⁴

A tanév szeptember elején kezdődött, míg az évvégi vizsgákra július végén vagy augusztus elején került sor, így nem igazán volt nyári szünet. A hétvégén és az ünnepnapokon is voltak a fiúknak elfoglaltságaik, templomba mentek, sétáltak, kirándultak, látogatásokat tettek különféle úri családoknál, ahol a helyes viselkedést, modort sajátították el. Étrendjük egészséges és tápláló ételekből állt. Kétféle „asztal” közül lehetett választani: aki napi négyyszeri étkezést kért, annak évi 120, aki háromszorit, évi 86 rajnai forintot kellett fizetni tandíjként a nevelőotthonnak, ami – összehasonlítva más korabeli hasonló jellegű intézményekkel – nem számított magas összegnek. Eleinte az iskola-épületben laktak, később egy, majd két egymás mellett álló házat béreltek, évi 140 rajnai forintért, később még ezek mellett egy nagyobbat is évi 300 rajnai forintért.¹⁵

A tanároknak naplót kellett vezetniük mind az órákról, mind a diákok előmeneteléről. A tanulókat reggel 6 órakor keltették, a na-

gyobbak ezt követően önállóan, a kisebbek segítséggel tisztálkodtak, felöltöztek, rendbe tették ágyaikat, szobáikat, elhajtogatták ruháikat. Közös imát követően együtt reggeliztek. 7 órakor kezdődött a tanítás, mindenki a korának megfelelő osztályban folytatta tanulmányait. A tanár addig maradt a csoporttal, amíg a következő órát tartó oktató oda nem ért. Óránként vagy kétóránként negyedóra szünet járt a tanulóknak. Az ebédre déli 12 órakor került sor, és szigorú rendben zajlott. A tanárok felügyelték, hogy senki se szegje meg a szabályokat. Délután 2 és 6 óra között ismét tanórákra került sor, majd 6 és 7 között zene, tánc vagy más művészeti oktatásban részesültek a diákok. Este 7-kor volt vacsora, amelyet ismét tanáraik társaságában költöztek el. Vacsora után séta vagy játék, majd 9 órakor közös imát tartottak, utána tisztálkodás, öltözés, végül alvás következett.¹⁶

Tsisch pedagógiai példaképe: Christian Gotthilf Salzmann

A diákok öt osztályba sorolva tanultak, majd tovább tanulhattak felsőbb iskolákban. Az I. osztályba kerültek azok, akik még semmiféle oktatásban nem részesültek korábban. Alapvetően német nyelvet tanultak, latin ábécét, olvasást, írást. Gyakorolni magyar, német és latin nyelven is kellett nekik. Tanultak számtant, vallástant, állattant, és a természet mindennapi jelenségeinek magyarázatát. A II. osztályban még mindig a német nyelvre helyezték a fő hangsúlyt, de már mindennek a latin megnevezését is megadták az oktatók. Olvasási és szépírási feladatok mellett egészség- és embertani ismereteket is elsajátíthattak.

10 *Intelligenzblatt der Annalen der Literatur und Kunst in den österreichischen Staaten*. Hrg. Doll, Anton. Wien, 2. (1803) Nr. 37. 291. (*Intelligenzblatt*, 1803b)

11 Salzmann kiemelt figyelmet szentelt a teljesítmény értékelésének: ún. szorgalomkártyákkal jutalmazott, amelyből ötvenet összegyűjtve a tanuló egy fényes szöveget nyert. Utóbbi a mindenki számára jól látható módon elhelyezett falitáblára tették ki. Ötven fényes szög után a tanuló érdemrendet kapott, amelyet ünnepélyes körülmények között adtak át számára. Ettől kezdve önálló intézkedési jogokat nyert, és bizonyos tisztségekre megválasztható lett. Amennyiben egy ilyen tisztséget elnyert, bizonyos pénzüsségekről is rendelkezhetett. Salzmann rendszerében a nemesi, a polgári vagy alacsonyabb sorból származó tanulók között így egyenlőség kialakítására törekedett, amely összhangban volt a szabadkőműves alapelvekkel. A szülők – vagyoni helyzetüktől függően – egy közös alapba fizettek be „zsebpénzt”, amelynek összegét a közösség érdekeinek megfelelően használták fel. A diákok közül választott tisztségviselők ezen összegek felhasználásáról döntöttek. Mikonya György: *Kiút vagy tévút? Reformpedagógiai újítások a német internátusi nevelésben*. Budapest, Eötvös, 2003. 17.

12 vízgógyászat

13 Prießnitz, Vincenz, (1799–1851) német gazdálkodó és autodidakta természetgyógyász. A hidegvizes gyógyászat megújítója Ausztriában és Németországban.

14 „aki tót pap létre is magyar író”. Haán Lajos levelei és visszaemlékezései. Szerk. Demel József-Katona Csaba. Vyskumný ústav Slovákov v Maďarsku–Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Békéscsaba–Budapest, 2017. 9.

15 *Intelligenzblatt*, 1803a 287.

16 *Intelligenzblatt*, 1803a 290.

Tanulták Európa földrajzát, természetrajzát, történeti természetant, testtant és geometriát is. Ekkor ismerkedtek meg Isten főbb tulajdonságaival és az embernek ezekből fakadó kötelességeivel is. A III. osztályban a német mellett egyre nagyobb hangsúlyt kezdett kapni a latin nyelv. Egészség-, ember- és lélektan is a tanterv részét képezték, ahogyan a természetrajz és -tan is. A számtanon, a magyar és egyetemes történelmen túl gazdaságtant és a technológia alapvetéseit is oktatták a nebulóknak. A IV. osztály tanítási nyelve a latin volt (a németet segítségül hívták ehhez), Ovidiust olvastak. Az eddigi tantárgyak pedig módszeresebben, rendszeresebben szerepelnek a diákok órarendjében. Gazdaságtan, költészet, vallás (különböző felekezetek!), államtan jelenik meg. Az V. osztályban már csak latin nyelven tanultak, a tantárgyak között szerepelt a retorika, a klasszikus irodalomtörténet, a régiségtan, mitológia és statisztika, de a klasszikus latin írók olvasása és magyarázata, ahogyan a bevezetés a politikai tudományokba is szerepet kapott az órarendben.¹⁷

Ha a tantárgyi felosztást megnézzük, azonnal szembetűnik, hogy – sok más korabeli magyarországi iskolával ellentétben – Tsisch nem fektetett nagy hangsúlyt a vallásoktatásra, sőt, kifejezetten hiányzik az egyes felekezetekre jellemző vallásoktatást inkább általános (Salzmann és a filantropisták által bevezetett) keresztény vallástant oktatót. Haan János leírásából tudjuk, hogy (ezzel ellentétben) a francia forradalom eszméit a tanterv részeként oktatták a diákok számára.¹⁸

A mindennapi nevelés során nagy hangsúlyt fektettek a diákok önállóságra szoktatására. Kezdetől fogva számos olyan feladatuk volt, amelyet önállóan kellett elvégezniük. Itt nemcsak az önállóság, de a figyelmesség, a segítségnyújtás, az önzetlenség is szerepet kapott, és jól fejlesztette a diákok szociális készségeit is.

Az iskola megszűnése

Annak ellenére, hogy a Tsisch-féle modell keretében tanuló diákok az iskolai tanulmányaikat a szokványos idő egyharmada alatt befejezték, a csetneki iskola hosszú távon nem volt fenntartható. Az alkonyát az okozta, hogy a Tsisch-féle modellben a tanítványok számának mindig el kellett érnie a maximumhoz közeli értéket annak érdekében, hogy az oktatást és az oktatókat, a tanuló ottani életét finanszírozni lehessen. A tíz év alatt azonban, amíg az iskola sikeres volt, Tsisch nem talált az ott tanuló diákok szülei között olyan mecénásokat, akik a további működés finanszírozásában részt vállalhattak volna. Amint a tanulói létszám csökkent, az iskola finansziális gondokkal kezdett küszködni (Tsisch sokszor saját keresetéből tartotta fenn az intézményt), majd megszűnt a nevelőotthon, az oktatás pedig ismét a város kezébe került.¹⁹ Az iskola megszűnésének évét elég pontosan sikerült behatárolni: 1803-ban még működő, 1804-ben már megszűnt intézményként szerepelt.²⁰

Tsisch Tamás hagyatéka

Tsisch Tamás 1836. március 2-án hunyt el, 78 éves korában. 1831-

ben keltezett végrendeletében évi 200 pengő forint ösztöndíj formájában kiadható összeget hagyott, amelyet egy-egy, a legfelsőbb osztályba járó, kiválóan teljesítő, arra érdemes diák nyerhetett el.²¹

Tsisch hagyatékát feleségének rokona, Bodon András kezelte, az összegek elosztásával kapcsolatban pedig a Tiszai Evangélikus Egyházkerület is számos határozatot hozott. 1842 májusában Tsisch özvegye és a vagyonkezelő, Bodon András rendelkeztek arról, hogy a késmárki és a selmeci iskolák számára a néhai pedagógus által hagyott összegeket kifizessék. Tsisch arra nem hagyott pénzt, hogy a kifizetendő összegeket lajstromba vegyék (*intabulatio*), ezt az egyházkerületnek saját költségén kellett megtennie. Az egyházkerületi jegyzőkönyvben ezért nyomtatékkal feltűnik ismét, hogy csak olyan összegeket fogadjanak be, amelyeknél az örökhatyó a lajstromba vételről is gondoskodott. 1843 augusztusában a késmárki evangélikus egyház panaszolta, hogy a Tsisch-féle hagyatékából neki járó kamatokat több éve nem kapta meg. Az egyházkerület intézkedésre szólította fel Jankó Andrást és Bodon András vagyonkezelőt. 1847 júliusában rendelkezett az egyházkerület, hogy a Tsisch-féle hagyatékából 1000 váltó forintot a selmeci gyakornok, 500 forintot pedig a késmárki énektanító fizetésére biztosítson, kamatokkal együtt.²²

Tsisch tanítványai

Tsisch Tamás iskolájában számos, később híressé váló személy tanult vagy tanított. Szontágh Gusztáv (1793–1858) Csetneken született, 1793-ban, így nem csoda, ha az ottani iskolában pallérozódott. Később katonatiszt lett, de emellett növénytermesztéssel is foglalkozott. A korban neves és szenvedélyes dinnyetermesztőként tartották nyilván. Emellett filozófus, esztéta és kritikus is volt, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.²³

Szintén Tsischnél tanult Bredeczky Sámuel (1772–1812) evangélikus püspök, tanár, honismereti író is, 1789 és 1791 között, még a nevelőotthon felállítására előtti időben.²⁴ Bredeczky 1797. évi kéziratredékében (*Intoleranz der Protestanten in Ungarn*) így ír egykori alma materéről: „*Oh, milyen megható látvány a nemesszövű emberbarátok előtt annak látása, hogy ebben az intézetben nemeseknek és polgároknak a gyermekei, katolikusok és protestánsok, egy nemesen eszes férfinak a felügyelete alatt, ugyanarra a célra egyesülnek!... Milyen kellemes várakozásokra jogosít fel ez!*”²⁵

Tsisch iskolájában tanult Haan János (1779–1855) evangélikus lelkész is, aki 1811-ben megnősült, Petényi Gábor lelkész lányát, Mária Juditot vette feleségül. Hét gyermekük született. Közülük a legidősebb Haan Lajos evangélikus lelkész, történetíró, a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett, míg Haan Antal festőművészként szerzett nevet magának.²⁶

Tsischnél volt diák id. Walentinyi János (1783–1852) sziráki evangélikus lelkész is, akiről az ordinációs matrikulában fennmaradt latin nyelvű életrajz megjegyzi: „*Majd 1795-ben Csetneken tanul Thoma Tschisch [Tsisch Tamás] rektor és professzor vezetése alatt és ott kissé helyrehozzák latin nyelvi készségét, fejlesztették nyelvtani tudását.*”²⁷

17 *Intelligenzblatt*, 1803b 292–294.

18 Dr. Szelényi, 1917. 52.

19 *Intelligenzblatt*, 1803a 284.

20 *Intelligenzblatt*, 1803a, 1803b még működő intézményként írja le. *Zeitschrift von und für Ungarn*. Hrsg. Scheidus, Ludwig von. Jahrgang 1804. Juli Pest, Konrad Adolf Hartleben, 1804. 388. Itt a következő bejegyzés szerepel: „*Der verdienstvolle Stifter des zu Csetnek bisher bestandenen Erziehungs-Institutes, H[er]r Thomas Tsisch hat sowohl diese Anstalt aufgegeben, als auch sein Rectorat niedergelegt.*” (A közelmúltig fennálló csetneki nevelőintézet éremteljes alapítója, Tsisch Tamás úr, az otthon működtetését feladta, és a rektorságról is lemondott.) Schwartzner, Martin von: *Statistik des Königreichs Ungarn I*. Ofen, Gedruckt mit Königlichen Universitäts-Schriften, 1809. 128. Ebben Schwartzner az iskolát mint nemrég tönkrement magánintézményt jelöli meg.

21 Dr. Szelényi, 1917. 53.

22 *Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei 1839–1880*. 1842. május, 1843. augusztus és 1847. július https://library.hungaricana.hu/hu/view/Tiszai_1839-1880/?query=tsisch&pg=146&layout=s (letöltés: 2020. március 25.)

23 *Vasárnapi Újság*, 13. (1866) 11. sz. 127. (1866. március 18.)

24 Dr. Horváth Ödön: *Bredczky Sámuel élete, 1772–1812*. S.a.r. Hegyaljai Kiss Géza. Budapest, Magánkiadás, 1924. 38.

25 Dr. Horváth, 1924. 38.

26 Szinyei József: *Magyar írók élete és munkái*, IV. (Cyalai-Hyrtl). Budapest, Hornyánszky, 1896. 822.

27 *A sziráki evangélikus egyházközség 2017-ben. A sziráki evangélikus gyülekezet lelkészei a kezdetektől a reformáció 500-ig*. Szerk. Hlavacska András. Szirák, 2017. 34.

MÁJER TAMÁS

Az alagi diplomataistálló vezetői

3. rész, vitéz Czánt Emil (1914–1987)

Czánt Emil – régi katonacsalád sarja – 1914. március 6-án született Nagyváradon.¹ Édesapja Czánt Emil (1881–1915) százados, édesanyja Krausz Julianna volt. Hamar árvaságra jutott, apja 1915-ben az olasz fronton, anyja 1921-ben hunyt el. Nevelőapja – nagybátyja – Czánt Hermann tábornok lett.²

Az 1920-as években a soproni Rákóczi Ferenc katonai reáliskolai nevelőintézet növendéke volt. 1935-ben avatták hadnaggyá a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián, 1940-ben főhadnaggyá, 1942-ben századossá léptették elő. 1944-ben frontszolgálatot teljesített,³ majd osztálysegéd-tisztiként szolgált. 1945-ben megbetegedett, a soproni hadikórházzal hagyta el Magyarországot, május 9-én esett amerikai hadifogságba. Október 8-án tért haza, igazolása után katonaként szolgálhatott.⁴ 1948 márciusában visszamenőleges hatállyal – 1946. október 1-jével – nyugállományba helyezték.⁵

Lovaglással kapcsolatos sportteljesítményeit 1936-tól tudjuk adatolni. Ebben az évben két második helyezést szerzett Cegléden (ahol 1935 és 1937 között szolgált), először a ceglédi huszárok lovasmérkőzésén, másodszer a Hubertus-lovaglason.⁶ A '30-as évek második felében nemzetközi versenyeken is jól szerepelt, 1937-ben Zürichben második lett, Malmöben pedig nagydíjat nyert. 1939-ben úrlovass bajnok lett, teljesítményét egy telivérrel is honorálta az Úrlovassok Szövetsége.⁷ Ezt az évet jól foglalja össze az *Esti Újság* márciusi cikke: „Vitéz Czánth [sic!] Emil hadnagy volt a kettős jubileumi verseny nap hőse, aki négy lovat vezényelt győzelemre. A kitűnő tisztlovassnak sokan gratuláltak a nagy sikerhez.”⁸ 1943-ban sportbajnoki jelvényt is kapott.⁹

Még 1937-ben, a malmói lovasversenyen ismerte meg Margit Gerkhét, egy stockholmi gyárigazgató lányát,¹⁰ akivel eljegyezték egymást.¹¹ Ezt az eljegyzést azonban – mivel a fiatal Czánt nem akarta elhagyni Magyarországot, és nem akart lemondani a sportról és a katonatiszti pályájáról – felbontották.¹² 1941-ben nősült meg először. A *Pesti Hírlap* beszámolója szerint „Csordás Magdolna és vitéz Czánt Emil

m. kir. honvédfőhadnagy március 6-án tartották esküvőjüket a Kapisztán János helyőrségi templomban.”¹³ (Második felesége gyöngyöshalászi Takách Judit,¹⁴ harmadik pedig Simonyi Rózsa volt.¹⁵)

Czánt Emil és első felesége, Csordás Magdolna
(Tulajdonos: Czánt Ákos)

A második világháború után¹⁶ a Honvédségi Verseny-istálló újraszervezésével, majd vezetésével bízták meg. Ezt a feladatot idomári munkakörben, polgári alkalmazottként intézte.¹⁷ Az istálló ugyan Örkényben kapott helyet, de a lovak idomítását Czánt Budapesten végezte.¹⁸ Feladatai közé tartozott az értékes tenyészlovak felkutatása és begyűjtése is. (A háborúban az „1938-as létszámot alapul véve, elveszett az akkori lóállomány kb. 65%-a.”)¹⁹ Ehhez a munkához gépjárművet és sofőrt is biztosítottak Czántnak, illetve a vele dolgozó dr. Ásvány Ernő főállatorvosnak.²⁰

1 A család történetéhez lásd: Helena Jelinčič: *Czánt százados végzetes döntése*, https://nagyhaboru.blog.hu/2013/11/20/czant_szazados_vegzetes_dontese (letöltés: 2020. 04. 16.)

2 A Bene-Szabó-féle lexikon (lásd a 4. lábjegyzetet) – tévesen – Czánt Hermann tábornokot jelöli meg apjaként. A Czánt Emil fia, Alexander Zant segítségével készült cikk, a *Czánt százados végzetes döntése* közli a helyes információt. Czánt Hermann gyászjelentése is igazolja, hogy Emil a gyámgyermek volt, lásd: <https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/390848> (letöltés 2019. 05. 08.)

3 Ld. Dóry Lajos: *Fegyver nélkül a frontra. Egy huszárhadnagy emlékezései 1944–1945-ös naplójegyzetei alapján*. In: *Hadtörténeti Közlemények*, 2002/4. 1188–1220.

4 Bene János – Szabó Péter: *A magyar királyi honvéd huszár tisztikar 1938–1945*. Jóna András Múzeum, Nyíregyháza, 2003. 59.

5 *Honvédségi Közlöny*, 1948/11. 154.

6 A ceglédi huszárok lovasmérkőzése. In: *Pesti Hírlap*, 1936/104. 17.; A ceglédi huszárok Hubertus-lovaglása. In: *Pesti Hírlap*, 1936/256. 19.

7 *Légrédy testvérek naptára*. 1940. Légrédy Testvérek, Bp., 1940. 294.

8 *Rekord-közönség jelenlétében Albusz két és fél hosszal biztosan nyerte a jubileumi Rákosi-díjat*. In: *Esti Újság*, 1939/71. 10.

9 *Honvédségi Közlöny*. 1943/13. 332.

10 Czánt Ákos szóbeli közlése.

11 [Házasság]. In: *Budapesti Hírlap*. 1938/107. 7.

12 Czánt Ákos szóbeli közlése.

13 Házasság. In: *Pesti Hírlap*, 1941/58. 6.

14 Czánt Albert szóbeli közlése.

15 [Czánt Emil volt huszárkapitány...]. In: *Magyar Nemzet*, 1987/88. 8.

16 Németh Ferenc emlékei szerint még 1945-ben megkezdődött a munka a Honvéd Versenyistállónál, lásd: *Zöld mezők lovagja – Németh Ferenc, 2. rész*: <https://racingportal.eu/zold-mezok-lovagja-nemeth-ferenc-masodik-resz/> (letöltés: 2020. 04. 28.)

17 Ernst József: *100 év a magyar lovassport történetéből*, 3. k. 1945–1972. Agroinform, Bp., 2017. 14.

18 *A honvédlovak Paradicsoma*. In: *Hírlap*, 1948. szeptember 4. 5.

19 Ásvány Ernő: *Lótenyésztésünk és az ötvenes tero*. In: *Honvéd*, 1950/1–2. 98–102, id. h.: 98.

20 Czánt Ákos szóbeli közlése.

Pillár János abrakmester, Czánt Emil idomár és Bubics Károly, a Honvéd Sportistálló parancsnoka 1949. szeptember 1-jén²¹
(Tulajdonos: Bubics György)

1951-ben és 52-ben championtréner volt a Versenyistállónál. 1957-ben azonban idomári engedélyét visszavonták.²² A döntést ugyan a Lósport Vállalat felülvizsgálta,²³ de azt végül nem változtatták meg. 15 lovát 7 idomár között osztották szét.²⁴ Czánt az államvédelmisek fenyegetésére nem terelte az ügyet jogi útra. Az engedély visszavonásának az volt az oka, hogy 1956-ban – még november 4-e előtt – Czánt azt javasolta, hogy rendezzenek emlékversenyt az elesett lovászok és zsoké emlékére. Ezt torolta meg a Lósport Vállalat régi-új igazgatója, Hajnal Károly. Az egyetlen, aki kiállt Czánt mellett, korábbi segédtisztje, egy alagi idomár, Pillár János volt.²⁵ Talán pont az ilyen ügyekre gondoltak a szerzők, amikor „a lovasélet berkein belül az egészséges stílus- és módszereitákat eltörzítő intrika és áskálódás” jelenlétét említették.²⁶

Czánt Emil ezek után különböző munkákból élt. Dolgozott tehenészként, a Dagály strand kabinosaként és a TEMA FORG Textilhasznosító Vállalat raktárosaként is, majd a '60-as évek legelején rehabilitálták. Visszakerült a Lósport Vállalathoz, ahol a használható lóállomány begyűjtésével és tenyésztésével foglalkozott.²⁷ 1964 októberében a Svéd Lovasszövetség tagjait kísérte, akik XII. Károly 1714-es híres menekülésének útvonalát járták be. Néhány évvel később meghívták Stockholmba a királyi huszárok emlékünnepélyére, ekkor látta újra egykori svéd menyasszonyát is.²⁸

1967-ben az Orosházi Új Élet TSZ nemzetközi lovasversenyén volt versenybíró.²⁹ Ekkor már – feltehetőleg 1964-től, Schaurek Ottmár halálát követően – az alagi Diplomata Sportlőistállót (a Dipit) is vezette Stipsicz Istvánnal. Erről először 1968-ból maradtak fenn dokumentumok. Ezekből tudjuk, hogy a nyugati vendégeket nem csupán kisebb lovaglásokon vezette Dunakeszi-Alagon,³⁰ hanem hosszabb, több napos túrákon is.³¹

Az IBUSZ a '60-as évek közepétől szervezett lovastúrákat

Magyarországon, és természetesen a keményvalutával fizető vendégek vezetésével a legjobb lovasokat, a több nyelven beszélő volt huszártiszteket bízták meg. Nekik volt köszönhető, hogy a „*lovas idegenforgalom a magyar lótenyésztésnek és a lovassportnak egyik sikertörténete lett, amelyről a külföldi szakemberek, szaklapok is a legnagyobb elismeréssel szóltak.*”³² És – ezt se hagyjuk figyelmen kívül – más elismerést is kaptak. „*Akkoriban a többségében német turistáknak nagy élmény lehetett magyar huszártisztekkel együtt lovagolni egy szocialista országban. A több nyelven beszélő, sármos öregurakra a férfiak a tartásuk miatt néztek föl, s mivel az elegáns huszárok nagyon szerettek flörtölni, a nők is odavoltak értük.*”³³

Czánt Emil (a ló előtt, sötét felsőben) Alagon, 1973 szeptemberében
(Tulajdonos: Fekete László Adorján)

Dunakeszi-Alag egy hercegi látogatást is köszönhet Czánt Emilnek. 1971 októberében az angol királynő férje, Fülöp edinburgh-i herceg részt vett a perzsa birodalom alapításának 2500. évfordulóját ünneplő rendezvényen, ahol az iráni uralkodó, Mohammad Reza Pahlavi sah egy-egy lovat ajándékozott a herceg három legkisebb gyermekének.³⁴ A herceg azonban hazájának karanténtörvénye miatt nem szállíthatta azonnal az Egyesült Királyságba az állatokat, azoknak előbb az európai kontinensen kellett tölteniük egy évet. „*A kérdés megoldására [...] Sir John Miller főlovászmester tett javaslatot: »Szíves felhatalmazásukkal meg fogom kérni Fehér doktort, a Magyar Lóverseny Vállalat igazgatóját, aki már az udvar vendége volt Windsorban, hogy a szükséges idejű karantént [...] a lovak [...] Magyarországon tölthessék.*» [...]”³⁵ (Fehér – aki ekkor az Országos Lótenyésztési Felügyelet igazgatóhelyettese volt – a Windsor Royal Horse Show keretében megrendezett nemzetközi fogathajtóversenyen mint a magyar csapat vezetője volt jelen. A magyar csapat hivatalos volt a windsori kastélyban a verseny után adott fogadáson is.)³⁶

Spekuláció, de könnyen lehet, hogy az iráni rendezvényen szintén részt vevő³⁷ Losonczi Pál (a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke) is felajánlotta a hercegnek, hogy a lovak a szükséges időt Magyarországon töltsék. Losonczi és Fülöp korábban is találkozott már, mégpedig az 1971

21 Ernst, id. mű, 66.

22 [Visszaont...] In: *Esti Hírlap*, 1957/45. [4].

23 *Miről beszélnek a pályákon?* In: *Népakarat*, 1957/43. [6].

24 [A március 15-ére...] In: *Népakarat*, 1957/59. [6].; [Balogh János volt gondozója...] In: *Népakarat*, 1957/61. [6].

25 Czánt Ákos szóbeli közlése.

26 Radó Oszkár – Sivó Róbert: *Kincsem, Aranyos, Imperial és a többiek...* Sport, Bp., 1966. 225.

27 Czánt Ákos és Czánt Albert szóbeli közlése.

28 Czánt Ákos szóbeli közlése.

29 *Az orosházi lovasverseny háromezer-ötszáz néző nagy élménye volt.* In: *Békés Megyei Népiújság*, 1967/175. 7.

30 *Ismét lovasparadicsom lesz Alag.* In: *Magyar Nemzet*, 1968/103. 4.

31 *Tatáról lóháton.* In: *Pest Megyei Hírlap*, 1968/165. 4.

32 Ernst, id. mű, 60.

33 Ozsda Erika: *Háromszáz szó.* <https://www.magyaridok.hu/lugas/haromszaz-szo-2107756/> (letöltés: 2019. 05. 09.)

34 Anna hercegnő egy hároméves sárga arabs mént, András és Eduárd herceg pedig egy-egy kaspi pónit kapott. A forrást lásd a következő lábjegyzetben.

35 Fehér Dezső: *Kincsem, a magyar csoda*, Gazda, Bp., 1998, 170–171.

36 *Magyar lovasok világsikerei*, in: Szabadság, 1971/70: 12.

37 Losonczi Pál Iránba utazott. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1971/241. 1.

Czánt Emil (sapkában) Fülöp edinburgh-i herceggel (bal oldalon) beszélget 1973-ban Alagon. Középen Fehér Dezső állatorvos. A fotót Czánt Emil küldte el fiának, Ákosnak. (Tulajdonos: Czánt Ákos)

szeptemberében Magyarországon, a vadászati világkiállítás keretében megrendezett I. hajtó EB-n, amire a herceget (aki ekkoriban a Nemzetközi Lovas Szövetség elnöke volt) hivatalosan Losonczy hívta meg.³⁸ És azt se felejtsük el, hogy Losonczinak volt rutinja az „ajándékló-kihelyezésben”, hiszen korábban az ő Mongóliában kapott lova is Alagra került.³⁹

Fülöp herceg Alagon
(Bojár József felvétele)

Akárhogy is történt, a herceg lovai végül Alagra érkeztek, amelyek közül egy arabs mént Czánt Emil vett gondozásba. Több fénykép is fennmaradt 1973-ból, amikor a herceg eljött a lovakért Alagra. Az egyik képet Czánt Emil elküldte Ákos fiának, a fotó hátoldalán az alábbi felirattal: „Prinz Philips Besuch in Alag / bei mir am 26. 2. 1973 / Sein Pferd stand mehr als ein / Jahr bei mir”, azaz: Fülöp herceg meglátogatott Alagon 1973. február 26-án. A lova több mint egy évet töltött nálam.⁴⁰

Czánt Emil 1979-ben vonult nyugdíjba,⁴¹ ám egy riport szerint még 1986-ban is Alagon dolgozott.⁴² 1987. április 3-án hunyt el, temetése 15-én volt. Sírja az alagi öreg temetőben, a IV. parcella legszélén, közvetlenül az aszfaltozott út mellett található.⁴³

Czánt Emil sírja az alagi öreg temetőben

38 Hajtók EB-nyitánya – huszárkísérettel. In: Pest Megyei Hírlap, 1971/219. 5.

39 Májér Tamás: Mongol lovak Alagon. Mici és Góbi az alagi diplomataistállóban. In: Dunakeszi Helytörténeti Szemle, 2018/2-3. 15-16.

40 Czánt Ákos szóbeli közlése.

41 Lőrincz Róbert – Csoma Attila: Az alagi öreg temető, III. In: Dunakeszi Helytörténeti Szemle, 2010/3. 11.

42 Széchy Ágnes: Érdemes-e lónak lenni Magyarországon? In: Új Tükör, 1986/34. 20. A Diplomata Sportlóistálló lóállományának száma nagyjából stabil lehetett, 1986-ban 16 ló tartozott az istállóhoz.

43 Lőrincz–Csoma, id. mű, 11.

„Akáczlombos falvak népe”

1912-es cikk Dunakeszi népviseletéről

A Tolnai Világlapja 1912. évi 24. számában megjelent *Akáczlombos falvak népe* című írás a vidéki – idillikusnak bemutatott – vasárnapokról, illetve a különféle népviseletekről közöl közhelyeket és valós megfigyeléseket. Alábbiakban a cikk Dunakesziről szóló részét közöljük a hozzá tartozó fotókkal, képaláírásokkal.

„Egerből átvisz bennünket a fényképezőmasina a Budapest mellett levő Dunakeszi községbe s ott is fogunk látni érdekes vasárnap délutáni jelenetet. A fiatalság tánczra gyűlt össze a függetlenségi kör termében. Nem fér el ám a terembe az egész fiatalság, tehát részletekben lehet csak megtartani a táncmulatságot. A teret persze az erősebb férfinem foglaltad s a leányok egy része kint marad.

„Dunakeszi községben a leányok összegyűltek a Függetlenségi Kör előtt, melynek termében táncmulatság van. Nem férnek be valamennyien s meg kell várniok, míg egy-egy táncz befejeződik s azokat, a kik már tánczoltak, kieresztik a teremből s helyettük a kint állók közül szólítanak be másokat.”

Arról azonban gondoskodnak a legények, hogy egy leány se maradjon megtánczoltatás nélkül. Az a leány, a ki már tánczolt, kimegy a teremből és helyette behívnak másikat az ablakok előtt éppen nem türelmesen várakozó leányok közül. Látjuk ezen a kedves képen, hogy a leányok papucsot viselnek s hajuk, melybe széles pántlika van fonva, le van eresztve hátul a bő szoknyájukra. Még jobban megfigyelhetjük érdekes viseletüket azon a másik dunakeszii fényképfelvételünkön, mely az egyik utcán haladó és beszélgető nőket ábrázol. A kép bal sarkában látható nők éppen a templomba igyekeznek s kis virágkoszorút és gyertyát visznek magukkal.”

„Vasárnap délután Dunakeszi községben. Leányok, asszonyok a házak előtt beszélgetnek. A kép bal sarkában látható két nő templomba megy s gyertyát és virágból font koszorúcskát visz magával. Megfigyelhető ezen a kedves, hangulatos képen, hogy milyen a dunakeszii nők ünnepi viselete.”

VARGA ISTVÁN JÓZSEF

Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története

8. rész, 1945-1950

Zajlott a második világháború, a front 1944 végén érte el Dunakeszit és Alagot. 1945 első hónapjaiból nem maradt ránk egyházi irat. Nem jöttek-mentek a levelek, nem volt kapcsolat az egyházi vezetők és a gyülekezetek között. A posta sem működött, háború volt. Elképzelhető, hogy az akkoriban keletkezett iratok megsemmisültek, miközben a front áthaladt a térségen, illetve megkezdődött Budapest ostroma.

Öt hónap szünet után, március 25-én ült össze újra a presbitérium. Jelen voltak: Bölcskei Géza helyettes lelkész, Böör Sándor, dr. Csia Béla és Csiki Győző presbiterek. Bölcskei előterjesztette az 1-1945. sz. püspöki körlevélben kért jelentését, amely szemléletes képet nyújt az alagi háborús, és az azt követő állapotokról:

„1. Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úr! 1., A 18 napos ostrom alatt (dec. 10-28-ig) semmiféle összejövetelt tartani nem lehetett. Az orosz csapatok dec. 28-án vonultak be, s attól kezdve kora reggeltől késő estig mindennap minden munkára alkalmas férfi és nő az alagi lóversenytérből alakított repülőtéren, a felrobbantott vasúti pályán, az orosz szállásokon, mosodákban, vagy vasúti műhelyekben dolgozott. Az idősebbek állandó rettegésben a házakat őrizték a szakadatlanul zabráló csoportoktól s vajmi kevés sikerrel. Egy ideig templomunk udvarán is voltak orosz fogatok beszállásolva, ami még kevés templomba merészkedő hívűnket is visszafordulásra kényszerítette. (A róm. kath. templomból miséről vitték el az asszonyokat mosni és súrolni.)

Dec. 9-én családomat apósomékhöz vittem be Budapestre, másnap visszatértem a gyülekezetbe, de istentiszteletet tartani nem tudtam: az állandó belövések miatt a hívek nem jöttek. Délután ismét bementem Budapestre (élelmiszert és ruhaneműt vittem családomnak), de visszatérni a gyülekezetbe három sikertelen próbálkozás után csak 22-én tudtam. Teljes ostromállapot fogadott: az utcán az állandó lövések miatt csak egyesével lehetett járni, állandóan fedezéket keresve; a legnagyobb baj azonban az volt, hogy kint maradt élelmemet addig mások felélték. Így a gyülekezeti szolgálat lehetőségének hiánya és az élelem elvesztése rákényszerített, hogy ismét visszatérjek családomhoz Budapestre, ahonnan csak a város eleste után, január 20-án jöhettek haza.

Az első Istentiszteletet január 28-án tartottam (Műhelytelepen az iskolában, Alagon a harangozó lakásán). Azóta minden vasárnap volt Istentisztelet: Alagon a templomban, Műhelytelepen előbb az iskolában, azután az egyik presbiter lakásán, utoljára már az imateremben. Az iskolai vallásoktatás minden iskolában folyik.

2., Az egyházi épület Isten kegyelméből komoly kárt nem szenvedett. Elvitték azonban a templomi futószőnyeget, 47 széket és 6 padot. Ez utóbbiak a szembenlévő házban berendezett irodában vannak, de megígérték, hogy visszaadják. A harmónium a lelkészi hivatalban van, ahol egy repülőkapitány lakik a „zsená”-jával. Kegyszereink és irataink hiánytalanul megvannak. A zabrálosok azonban még mindig tartanak s védekezni ellene alig lehet. Meg kell itt emlékeznünk harangozóinknak, Varga Józsefnek hűségéről, aki a múlt háború orosz fogságában szerzett nyelvtudásának maradványaiival és gondosságával őrizte az egyház javát s a közben mégis elvitt egyik kályhát, 1-2 padot és széket visszaszerzett.

Műhelytelepi imatermünk berendezése és a kegyszerek az ottani hívek lakásán vannak elhelyezve s mindeddig érintetlenek. A 74. zsol-tár 4. versével panaszoljuk alagi templomunk »megfertőztetés«-ét: »támadóid a te gyülekezeted hajlékában ordítanak; jeleiket tűzték fel

jeleké.« Esténként táncmulatságokat, 27-ik évfordulójuk alkalmával több napon keresztül bankettet tartottak benne, a falakat Sztalin képeivel és rendszerüket dicsőítő feliratokkal tűzdelték tele. Hiába fordultam újból és újból a parancsnokhoz: ő maga is ott ivott, felesége ott táncolt a többiekkel s a válasz mindig az volt, hogy azért mi nyugodtan megtarthatjuk Istentiszteleteinket, de a képekhez és feliratokhoz nyúltni nem szabad.

3., Az egyházközség vagyonekezelő gondnoka múlt év november 30-án bevonult katonának s nem maradt ideje a nála lévő kb. 1.000 P[engő]-t átadni és elszámolni.[...]

4., Végül tisztelettel kérem Főtiszteletű Püspök Urat: méltóztatásuk odahatni, hogy Tóth János lelkipásztornak immár 2 esztendeje húzódo feyvelmi ügye a lehető legsürgősebben elintéztessék. [...] a jelenlegi közlekedési nehézségek és veszélyek mellett teljesen képtelen vagyok rákospalotai szolgálatomat is ellátni [...]

Bölcskei Géza azt is jelentette, hogy az ostrom alatt lakhatatlanná vált Rákóczi u. 74. alatti lakásából az alagi Királyhágó u. 17. alá költözött.

Bölcskei Géza (balra fent) Szamoskéri Kocsis Elemér debrecni, Kocsis Attila kazincbarcikai és Eszenyi Lajos nábrádi lelkészekkel

Egy 1945. május 16-án kelt irat az egyházközség alapító-lelkészének, Kirner A. Bertalannak évek óta húzódo peréről tudósít: „Idéző végzés a budapesti kir. ítélőtáblától. Kirner A. Bertalan felperesnek az alagi református egyház alperes ellen ingók kiadása [...] iránti perben.” Az ítélőtábla június 13-ra, a fellebbezés szóbeli tárgyalására idézte meg az érdekelteket. Az ügyben augusztus 24-én határozott a presbitérium: „Kiadja a jelenleg birtokában lévő ingóságokat [felsorolás következik], továbbá kifizeti dr. Csuka András követelését és végül lemond Kirner A, Bertalannal szemben minden jogos követeléséről. Az egyes feleknél elhelyezett ingóságok felett K.A.B. a presbitérium közbejötté nélkül szabadon rendelkezhetnek. Ezzel szemben K.A.B. mondjon le az egyházzal szembeni minden követeléséről, kártérítési igényéről[...] s így a fennálló összes függő ügyek véglegesen és teljesen elrendezettek.” Kirner A. Bertalan azonban elutasította a presbitérium ajánlatát.

Május 20-án újra összegyűltek a presbiterek: dr. Csia Béla, Csiki Győző, Csomós Ferenc és Magyar László. A püspök utasítása alapján a lelkészek, választott tisztségviselők, hitoktatók, egyházközségi alkalmazottak háború alatti tevékenységét egy

bizottságnak kellett igazolnia. A helyi igazoló bizottság egyházközségi tagjainak dr. Csia Bélát és Csiki Győzöt jelölték. A bizottság kérdései az alábbiak voltak: „Volt-e tagja politikai pártoknak, ha igen melyeknek? Vett-e aktív részt politikai összejöveteleken és népgyűléseken? Fejtett-e ki politikai jellegű irodalmi működést, ha igen, milyet? Milyen /nem egyházi/ társadalmi egyesületnek volt tagja? Minő szerepet vitt azokban, támogatta-e azokat anyagilag, illetve milyen támogatást kapott tőlük? Milyen magatartást tanúsított a zsidótörvénnyel kapcsolatban?”

Az ülésen bejelentették, hogy a közeljövőben sor kerül a Lovaregylet Horthy Miklós út – Nándori út – Kápolna – Vasút közötti területének felparcellázására. A jelzett területbe belesett a Lovaregylet által korábban az egyháznak templom és lelkészlakás építésére felajánlott telke is. Mivel az egyházközségnek ilyen telek nem volt a birtokában, így a presbitérium a helyi Földigénylő Bizottságnál igényt jelentett be.

Csiki Győző presbiter jelezte, hogy az ostrom utáni általános fosztogatások során kirabolták, és az őrizetére bízott egyházi pénzt is elvitték. „Nem akarván azonban a kárt az egyházra hárítani, az Isten kegyelméből másutt megtartott pénzből az elveszett 500.- P[engő]-t h. lelkész kezébe visszafizette.” Ezek után bejelentették, hogy „a presbitérium mély részvétellel osztozik abban a gyászban, mely Bölcskei Géza h. lelkészt kisebbik fia elvesztésével érte.”

Sorra érkeztek az egyházhoz a háborúban elhurcolt túlélők keresztlevél-igénylései: „Református Egyházközség Dunakeszi-Alag. Fassiszták által elhurcoltattam, mi közben összes irataim ellop-ták vagyis elveszett, így kérném posta fordultával címemre keresztlevelemet elküldeni. Meisel Róbert szül. 1908. Bécs, megkeresztelkedett 1935-ben. Budapest, 1945. VI. 11.” Egy másik, augusztusi levélből: „Nagy tiszteletű uram! Most érkeztem haza deportálásból, és betegen fekszem, és így ezúton kérem, hogy 2 drb. keresztlevelet részemre posta fordultával elküldeni szíveskedjen. [...] Rothmann Nándor, Bpest.”

A június 29-i presbitériumi ülésen a presbitérium dr. Végh József gondnok – akiről az a hír érkezett, hogy amerikai hadifogságba került – ideiglenes helyettesítésére felkérte dr. Csia Béla presbitert, aki a megbízatást elvállalta.

1945. július 20-án Tóth János lelképásztor felfüggesztését hatályon kívül helyezte a fegyelmi bíróság. Egyben megszüntette Bölcskei Géza helyettes lelkész alagi megbízását és Tóth Jánost kötelezte a lelkészi hivatal július 29-ei újbóli elfoglalására. A hivatalos értesítést megelőzte a hír, mert július 20-án presbitériumi ülést tartottak Bölcskei Géza és Tóth János jelenlétében. A presbitérium úgy határozott, hogy a hivatalos felmentés megérkezéséig minden lelkészi teendőt továbbra is a helyettes lelkész lásson el, noha Tóth János már azonnal átvette volna a hivatalot. Július 29-én ifj. dr. Szabó Aladár ismertette az egyházmegye döntését. „Csiki Győző presbiter a presbitérium és a gyülekezet nevében bejelenti, hogy Tóth János lelképásztort nem hajlandó visszafogadni sok panaszra alkalmat adó, nem lelkészhez méltó magatartása miatt, a bírósági végzést megfellebbezi. Addig Tóth János lelképásztornak semmiféle egyházi tárgyat nem ad át. [...] Magyarai László presbiter és több gyülekezeti munkás hasonló kérelemmel fordul esperes helyetteshez. A presbitérium egyhangúan elfogadja Csiki Győző bejelentését, illetve fellebbezését és kérelmét.” Dr. Szabó tudomásul vette a fellebbezést és ígéretet tett annak előterjesztésére az illetékes helyen. „Kéri azonban presbitériumot, hogy vegye figyelembe a rendkívüli időket, Tóth János lelképásztort ért csapásokat és próbálja meg a megbékélés útját egyengetni. Presbitérium kijelenti, hogy nem haragszik Tóth Jánosra, de mint lelképásztort vissza nem

fogadja. [...] Bölcskei Géza megbízása egyelőre fennmarad.” Az egyházmegye átvette az egyházközség fellebbezését és közölte: „Tóth János egyelőre nem fog visszatérni Alagra lelképásztori szolgálatra. Sőt valószínű, hogy később sem.”

Az egyházmegye fegyelmi bírósága azokat a presbitereket kereste, akik nem jelentkeztek szolgálati helyükön: dr. Végh Józsefet, Balogh Gyulát és Horthy Jenőt. Balogh Gyula 1944 őszén megsebesült, majd a kórházvonatot bombatalálat érte Devecsernél. Be nem bizonyított hír szerint életét vesztette. Horthy Jenő presbiter 1944 őszén ismeretlen helyre távozott. Ügyében a presbitérium az alábbiak szerint határozott: „Horthy Jenő presbitert – miután presbitériumi kötelességének hosszú időn át nem tett eleget és jelenleg is ismeretlen helyen tartózkodik – az egyházi törvények értelmében presbitériumi tisztéről lemondottnak tekinti és felkéri elnököt, hogy helyére a soron következő pótpresbitert, Nagy Imre, Dk. Ferenc u. 14. sz. lakost hívja be.”¹

A szeptember 4-i ülésen az egyházadót – az infláció miatt, a környékbeli gyülekezetek általános gyakorlatához alkalmazkodva – tízszeresére emelték. A szeptember 23-i ülésen köszöntötték Kiss M. Zoltánt, aki letette a presbitériumi esküt. Az ostrom miatt meghíúsult szószék- és papiszék felújítást újból napirendre tűzték és elfogadták Utsek Vilmos asztalosmester 26.000 pengős árajánlatát. (Ne feledjük, hogy tíz évvel azelőtt ennyi pénzből szinte fel lehetett építeni egy templomot.) Varga József harangozó engedélyt kapott, hogy az imaház udvarán „valami ideiglenes akolszerű alkalmatosságot” állítson fel eltartásra kapott tehene számára.

A postai szabályzat 32. § 2. 1. pontja szerint nyomtatvány.

REFORMÁTUS LELKÉSZI HIVATAL
Alag 25/guo - szám.

MEGHÍVÓ. 1949 FFR = 7.

Tisztelettel meghívom m. t. presbyter urat 19...
n, d. u. 12 órákor kezdődő presbitériumi gyűlésre.

Tárgysorozat: a múlt gyűlés jkvének hitelesítése.

1. a gy. h. jkv. módosítása
2. a gy. h. jkv. módosítása
3. a gy. h. jkv. módosítása
4. a gy. h. jkv. módosítása
5. a gy. h. jkv. módosítása
6. a gy. h. jkv. módosítása
7. a gy. h. jkv. módosítása
- 8.
- 9.
- 10.

Atyafiúi köszöntéssel Elnökség.

Meghívó presbitériumi gyűlésre

Az október 21-ei presbitériumi gyűlésen jelen voltak: Ujhelyi Jenő esperes helyettes (elnök), ifj. Döme László eh. tanácsnok, Bölcskei Géza h. lelkész, Csiki Győző, Magyarai László, Böör Sándor, Máthé Sándor, Csomós Ferenc, Nagy Imre, dr. Csia Béla, Kiss M. Zoltán presbiterek, a meghívott Tóth János lelkész, valamint a gyülekezeti tagok. Az ülés tárgya Tóth János lelkész visszahelyezési ügye volt. Az elnök felkérte a jelenlévőket, hogy „a tiltakozás okait lehetőleg egyenként adják elő, mert a nagy hangzavarban nem sokat ért belőle. [...] A felkérésnek eleget téve Csiki Győző presbiter a következőket mondja: Tóth János lelkész összeférhetetlen természet mindenkivel szemben, nem az összetartozás szellemét, hanem a széthúzást hintette el, igen kevés emberrel van olyan viszonyban amit barátinak lehet nevezni. [...] Erdélyi Ferencné

1 [Horthy Jenő Alagon élt 1945-ig, de életének nagyobb részében külföldön tartózkodott, vadászott. Svájcba emigrált, 1953-ban, 76 évesen hunyt el Lausanne-ban.]

azon véleményének adott kifejezést, hogy Tóth János nem való lelkipásztornak. Schwartz Imréné: sehol sem szeretik a nagytisztelut urat és nem kívánják lelkipásztornak. Zsiday István: 18 éve van az egyházközség keretén belül. [...] Tóth János lelkésztől, mint a saját papjától, csak az egyéni bosszú megnyilvánulását tapasztalta [...] bírósági feljelentéssel igyekezett elégtételt szerezni magának vélt sérelméért. [...] A hívők részéről ismét tömeges közbeszólások: nem kell többet lelkipásztornak, nem fogadjuk vissza, egyetlen fillér adót sem fizetünk, ha ismét visszajön! [...] Özv. Jakab Andrásné: Olyan segítő társakat választ magának, akik soha nem járnak a gyülekezetbe, és fenyegetéssel igyekeznek híveket szerezni a maguk részére. Bihari Lászlóné: Ha azonban Tóth János lelkész úr visszajön nem csak, hogy adót nem fizetnek majd, de igen sok hívő fog áttérni más vallásra! [...] Döme László: ezek után érdemes-e neked itt maradni továbbra is vagy nem? Tóth János: a konventi elnökség határozatát végre akarom hajtani, a többi rám tartozik. Ujhelyi Jenő: és a hívőkre! Hívők egyhangú közbeszólással: és mi ránk! Nekünk nem kell!! Döme László: ne rontsuk le és ismerjük el az érdemeit is, mert csak a közben kipattant kellemetlen ügy rontott rajta. Hívők: nem egy ügyről van szó, hanem sorozatosan követte el a súlyos hibákat, amiért nekünk nem kell!! [...] Tóth János: továbbra is követelem a hivatalomba való visszahelyezésemet!"

A november 17-ei presbiteri ülésen bejelentették, hogy „miután Bölcskei Géza eddigi h. lelkész megbízatásáról önként, a békességes kibontakozás kedvéért lemondott, az esperes úr a lelkészi teendők elvégzésével, Tóth János rendes lelkész betegszabadsága idején, Parragh Sándor kirendelt s. lelkészt bízta meg h. lelkészi minőségben.”

1946. január 20-án a presbitérium 410 névvel jóváhagyta a választási névjegyzéket. Dunakeszi-Alag aránya: 269-141. Február 10-én határozatban kérték az esperestől a presbitérium létszámának nyolc főről húszra történő emelését, amelyet az esperes rövidesen engedélyezett. Márciusban elkezdték a szükséges felújításokat a templomon: Sáreczky József vállalkozó 7.860.000 pengőért, valamint 1 kg mosó- és ½ kg kézmosószappanért vállalta a munkát.

A március 9-ei presbiteri ülésen az elnök bejelentette Kundháza Dunakeszitől történő elcsatolását, „amit a presbitérium tudomásul vesz, és egyben köszönetét fejezi ki Konkoly-Thege Zoltán eddigi munkálkodásáért” (öt Kundháza [Kisalag] delegálta a presbitériumba).

A következő presbiteri ülésen nagy örömmel jelentették be, hogy dr. Végh József főgondnok hazatért a hadifogságból, és átveszi hivatalát. A tiszteletes feljegyzést készített az alag-dunakeszi egyház tagjai közül még hadifogságban levőkről. A névsor a következő volt:

Czakó János, Alag. Lakik Petőfi u. 24. Nős, szül. 1912. aug. 29. Mérnök Földm. min.-ban. Szülők: Czakó Ferenc, Zilah Ilona. Fogságba esett 1945-ben. Fogságból vitték Oroszországba. Címe: Krasznodari Körzet, Armavik

148/5 f.tábor Kaukázus.

Juhász Sándor fhd. Alag, gr. Károlyi u. 17. Szül. Bp. 1921. dec. 18. Szülők: dr. Juhász Péter ny. jár. bír. alk., Fenyővessy Gizella. 1945. aug. 5-én Magyarországon vitték keresztül. Levél érkezett tőle 46. jún. 13-án. Címe: Moszkva, postafiók 454 U.d. R.S.S

Varga József. Alag, Szt. Mihály u. 2. Szül. 1921. III. 10. Szülők: Varga József harangozó, Makó Mária. Eltűnt: Don kanyar, Sztalingrad, Andrejevok közelében. Táb. száma /1943. jan. 10./ távbeszélő 230/06.

Jakab Győző fogoly. Lakik Alag, Kossuth L. u. 3. Szül.: 1925. szept. 17. Órszentmiklós. Szülők neve: Jakab András /pék/, Sztranyovszky Irma. Tábori címe: Moszkva Krasznnoj Kreszt II/я 183.

Fábri József, nős, mozdonyvezető. Lak. Alag. Fel. Kónya Irén. Szülők: néh. Fábri József, Szijgyártó Mária Szül. 1914. dec 11. 1945. jan. 4-én Duna-kesziről vitték el civilben. Címe: SSSR, Postafiók 125/6. Moszkva.

Csizmadia Vilmos üvegcisz. Alag, Szt. György u. 18. Szül.: 1915. nov. 5. Szülők: Csizmadia Lajos, Zelenák Franciska. Lorbachból /Lemback kórházból/ vitték el 1945 májusában Alagon keresztül. Címe: ismeretlen."

Július 15-én a magyar vasút 100 éves évfordulóján ünnepeket rendeztek a Főműhelyben, amelyre Parragh lelkész is meghívták. Az ünnepségen részt vett Tildy Zoltán köztársasági elnök is.

Az 1946. augusztus 10-ei presbiteri ülésen megállapították, hogy a forint bevezetése miatt új lelkészi díjlevelet és költségvetést kell készíteni. A Svájból érkezett élelmiszer- és ruhasegély (élelmiszer: 28 kg, ruha 7 kg) elosztására felkérték a Nőszövetség tagjait. A presbitérium megfellebbezte az egyházközségnek juttatott 500 négyszögöl földet, mert az nem hogy templom-, de paplak- és harangozólakás építésére is kevés. A Tanács elfogadta a fellebbezést és 900 négyszögöltre emelte a házhelyjuttatást.

November 14-én a presbitérium a pénztárosi teendővel Némay Sándort bízta meg. Elfogadták dr. Csia Béla minden tisztségéről való lemondását és jegyzőkönyvi köszönetüket fejezték ki szolgálatáért. Az imaterem berendezésére Parragh helyettes lelkész jótékonyági tea-esteket javasolt, és legfontosabb problémaként a villanyvilágítás hiányát nevezte meg.

November 2-án a presbitérium a következő névsort állította össze és terjesztette be a közgyűlés elé új konzisztóriumú jelölteknek: Bodolai Lajos, Csomós Ferenc, Máthé Sándor, Némay Sándor, Egri Ferenc, dr. Kiss M. Zoltán, Zsiday István, Lajos Gyula, dr. Juhász Sándor, Liptai István, Szabó Lajos, ifj. Szép Károly, Páska Gábor, Györffy György, Nagy Imre, Nahóczky János. Pótpresbiterek: Árvai Tibor, Deák Pál, dr. Hadházi Elemér, ifj. Pálfi István. November 10-én az egyházközségi közgyűlés a névsort elfogadta, az új presbitériumot megválasztotta. Gondnoknak ismét Bőör Sándort választották.

November végén Kirner A. Bertalannak az alagi református egyház elleni perében jogerős ítélet született. Kirner december 6-án érkezett Alagra ingóságait és a harmóniumot átvenni. Az elveszített harmónium pótlására a következő év márciusában az alagi Kisgazdapárt helyiségében „Műsoros délutánt” rendeztek. Az est tiszta bevétele 540 forint volt. Pár hónappal később az egyház Uhlik Ferenc budapesti harmónium-készítőtől egy 13 regiszteres amerikai gyártmányú harmóniumot vásárolt 2400 forintért.

1947. január 5-én a presbitérium az alábbiakat tárgyalta meg. Az esperes felvetette Tóth János visszahelyeztetésének lehetőségét, ám „a presbyterium Tóth János lelkészt nem kívánja vissza állásába.” Varga József harangozó kérést terjesztett be „egy rádió beállítása végett, amennyiben ezzel a villanyszámla emelkednék.” A kérést engedélyezték, de a díjmelkedést a harangozónak kellett megfizetnie.

A május 4-ei presbiteri ülésen Parragh Sándor helyettes lelkész mellett megjelent Balla István lelkész is. Parragh közölte, hogy itteni megbízatása alól felmentették, és Kiskunhalasra helyezték át. Egyben Balla István menekült lelkészt Pomáizról helyettes lelkészi minőségben május elsejei határnappal Alag-Dunakeszire rendelték. A presbitérium tudomásul vette a lelkészcsereit. A presbitérium nevében dr. Juhász búcsúztatta el Parragh tiszteletest. Külön megköszönte az egyházi énekkar

megszervezését, a magas színvonalú irodalmi esteket, a művészi hangversenyeket, a bibliaórákat, a harmónium pótlását, a hitélet elmélyítését a gyülekezetben.

A május 31-ei „Anyák napí” iskolai ünnepélyre már Balla Istvánt hívta ünnepi beszédet tartani az Alagi Községi Általános Iskola. Ezen a napon presbiteri gyűlést is tartottak. Balla itt ismertette belmissziói munkatervét: leány-, asszony-, ifjúsági-, férfi-, és presbiteri bibliakör. A helyettes lelkész Halmágyi János lakására (Deák F. u. 4.) költözött, amelynek 50 forintos költségét a presbitérium megajánlotta.

Az egyházmegye 46 egyházközsége közül szeptemberben háromnak nem volt köztartozása, a többiek közül már Alagnak is igen csekély, mindössze 176 forint 44 fillér.

Szeptember 5-én Bőör Sándor kurátor költözés, Csiki Győző presbiter egészségi állapota miatt lemondott tisztségéről. A presbitérium sajnálattal vette tudomásul két legrégebb tagjának távozását. Szolgálatukat jegyzőkönyvi bejegyzésben köszönték meg. Gondnoknak id. Csomós Ferencet jelölték, és pótpresbiterek behívását javasolták. Az október 26-ai presbiteri ülésen id. Csomós Ferencet gondnokká, Halmágyi Jánost és Bodolai Lajost presbiterékké, Árvai Tibort, Károlyi Sándort, Nahóczki Jánost és Szigeti Imrét pótpresbiterékké választották.

Balla István budapesti kórházi kezelése alatt a szolgálatot Nagy Gyula őrszentmiklósi lelkész látta el.

Az év utolsó gyűlésén id. Csomós Ferenc gondnokkal az élen a következő presbitérium gyűlt össze: Műhelytelep képviselőjében – Zsidai István, Egri Ferenc, Lajos Gyula, Lip-tai István. Dunakeszi – Bükki János (Fő út), dr. Juhász Sándor (Kálmán u. 11.), Borbás Sándor (Petőfi S. u. 6.), Gyórfy György (Szódi u. 11.), Nagy Imre (Ferenc u. 14.), Máté Sándor. Alag – Némái Sándor (altiszt, Árpád u. 35.), Szabó La-

jos (postafőtiszt, Klapka u. 1.), ifj. Szép Károly (Máv asztalos, Csokonai u. 4/b), dr. Kis M. Zoltán (Máv intéző, Szt. Mihály u. 6.), Halmágyi János (tanító, Deák F. u. 4.), Bodolai Lajos (kereskedő, Kassai u. 12.). A pótpresbiterek – mindannyian Alagról -: Árvai Tibor (Hárs köz), Károlyi Sándor (Thököly út), Nahóczki János (gazdasági alkalmazott, Major), Szigeti Imre (műszerész, Vörösmarty u. 12.). Mivel Árvai Tibor és Szigeti Imre nem tették le a presbiteri esküt, Páljános Gyula pedig elköltözött, presbiternek Nahóczki Jánost kérték fel, pótpresbitereknek pedig dr. Hatházi Elemér orvost, ifj. Pálfi Istvánt és Deák Pál mérnököt ajánlották.

1948. február 1-én összeült az egyházközség képviselő-testülete. Hosszú vita után a legújabb lelkészi díjlevelet 21-5 arányban elfogadták. Az ellenzőknek az volt a véleményük, hogy az esperes kierőszakolt egy Balla Istvánra „szabott” díjlevelet. Ezt követően a presbitérium lemondott. Indokuk: „A lelkészi mulasztások általi, egyházközség ellenes magatartása Balla István h. lelkésznek, melyet nem kis mértékben támogatott az esperes úr is leiratai útján.” Balla István válaszában jelezte: „Én, mint lelkész végre kell hajtanom felettes hatóságom rendelkezéseit!! És végre is fogom hajtani mindig!”

A vitatott díjlevél a következő volt: „Az Alag-Dunakeszi ref. egyház lelkészének évi fizetése. I. fizetés: 1. Kézpénz az egyház pénztárából évi 960.- azaz kilencszázhatvan forint. 2. Lakás: 2 szoba konyha természetben, illetve amíg az egyház lakást nem adhat, 600.- forint., azaz hatszáz forint. évi lakbért. 3. 1 azaz egy hold gyümölcsös természetbeni használata. 4. 15 azaz tizenöt hold szántó föld használata. A 3 és 4 pont alattiak minden adó és közszolgáltatási kötelezettsége a javadalmast terheli. 5. Fizetést kiegészítő államsegély. 6. A stóladíjak az egyházmegyei szabályrendelet szerint megállapított összegekben a hívők által fizetendő. [...]”

1947. május 15-i konfirmáció Balla István helyettes lelkésszel

1948. február 9-én megérkezett a legújabb segédlelkész-kirendelés: „Tiszteletes Dr. Mezey Mihály lelkész urat a pesti egyházmegyébe kebelezett alagi egyházközségbe segédlelkészül rendelem. Utasítom, hogy szolgálati helyén azonnal jelentkezzék.”

Mezei Mihályt Pestszenterzsébetről küldték Alagra Balla István helyére. Balla 1948 áprilisában már a Baranya megyei Katád-fáról írt levelet Mezey Mihálynak.

Július 30-án Mezey Mihály elnökletével összeült a presbitérium. Megállapították, hogy Tóth János lelkésznek a hivatalát már rég át kellett volna vennie, „ami azonban a presbyteriumnak a helyzet téves megítélése alapján kialakult magatartása miatt nem történhetett meg.” Az egyházmegye nyomására a presbitérium határozatilag kimondta, „hogy a közbeeső idő alatt arra a meggyőződésre jutott, hogy szükségesnek látja a felsőbb rendelkezésnek (Konventi) eleget tgyen, s Tóth János lelképásztort állásába vissza helyeztesse. [...] amennyiben a csere a törvényesen előírt idő alatt és módon nem sikerülne, a törvény értelmében az állásába visszahelyezett Tóth János lelképasztor hivatalból nyugdíjaztassék.” Zsiday István ezek után ismételtelen megerősítette lemondási szándékát. A presbitérium teljes egészében csatlakozott a bejelentéshez, és kérte felmentését.

Szeptember 12-én a lemondott presbitérium helyére az elnök a következőket ajánlotta a közgyűlésnek megválasztásra: Bodolai Lajos, Egry Ferenc, Gyórfy György, Dr. Kis Zoltán, ifj. Kupai Gábor, Liptai István, Nahóczki János, Némái Sándor, Páska Gábor, Szabó Lajos, ifj. Szép Károly és Zsiday István. A gondnok és a hiányzó presbiterek megválasztása a következő év januárjára maradt.

November 14-én a Dunakeszi Kultúrházban „Kultur Estet” rendeztek az építendő templom javára. Beszédet mondott Muraközy Gyula püspök. Az esten fellépett a Dunakeszi Iparos Dalárda, Szakáll László karnagy vezényletével.

1948. december 30-án a presbiteri gyűlésen hosszú idő után már újra Tóth János elnökölt. Megállapították, hogy az önkéntes adózás bevezetése miatt az adót megtagadók helyett is az ön-

ként adózók fizetnek. Az eddig adómentes egyházi épületek, lelkészi, harangozó fizetések is állami adó alá estek.

1949 januárjában a választói névjegyzékben 133 név szerepelt, Alag: 37, Dunakeszi: 96 fő. Ekkor jelentős részben csak MÁV-alkalmazottak és háztartásbeliek szerepeltek a listán. A vagyonleltárban szereplő főbb ingóságok Alagon a következők voltak: egy harang, úrasztala, szószék, harmónium, 97 db. szék, 18 db. pad, két „mutatótábla”, 9 lámpa, 4 kályha, 3 persely, 2 úrvacsorai kehely. A Műhelytelepen: harmónium, szószék, „szentasztal”, kehely.

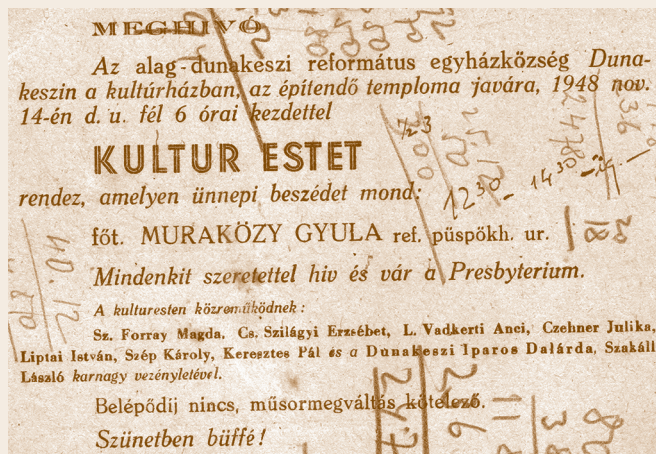
1949. május 30-án így állt fel a presbitérium: Bodolay Lajos, Egry Ferenc, Gyórfy György, Liptay István, Nahóczki János, Némái Sándor, dr. Porteleky Ferenc, Páska Gábor, Szabó Lajos, ifj. Szép Károly, Deák Pál, dr. Kiss Zoltán, Zsiday István. A testület kiegészítése megtörtént, Deák Pált és dr. Porteleky Ferencet is feleskették.

Az ülésen felmerült, hogy az alagi imaházban a kántori teendőket évek óta dr. Juhász Judith látja el, aki ezért addig semmiféle tiszteletdíjban nem részesült. A presbitérium évi 600 forintot szavazott meg a kántorasszonynak. Július elsején munkába állt az új harangozó, Medgyesi János.

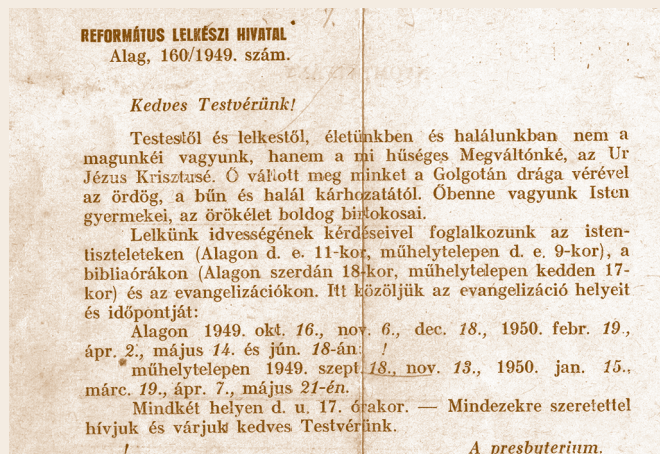
Júliusban kimutatást kértek az egyházközség mezőgazdasági ingatlanairól, amelyek a következők voltak. Szántó: egy tagban 14 hold, tiszta jövedelme 118 aranykorona, gyümölcsös: egy tagban 1 hold, jövedelme: 20 aranykorona. Összesen 15 hold, 1272 négyszögöl.

1949-ben Alag-Dunakeszin evangelizáltak: dr. Takács László törvényszéki bíró, Szöllösi Ferenc MÁV-tisztviselő, dr. Teleki László egyházmegyei gondnok, Horváth János Bethánia nyomdavezető, dr. Gráf Elemér törvényszéki tanácselnök, dr. Benkó Ferenc budapesti egyházmegyei gondnok, dr. Bata Barna nyugalmazott missziói lelkész.

A cikkben felhasznált idézetek és adatok a Dunakeszi Református Egyházközség irattárából származnak.

Az 1948. november 14-i kultúrest meghívója

Értesítés az 1949-es evangelizációk időpontjairól

